

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

УДК 371.315:378:811.11

О.І. КРАТ,

*викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»,
м. Київ*

КОМПОНЕНТИ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ ЧЕРЕЗ ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються компоненти системи навчання іноземної мови професійного спрямування через зміст професійної діяльності, а саме визначено мету навчання іноземної мови у немовному ВНЗ і ті уміння, формування яких забезпечує досягнення цієї мети. Крім того, визначено тематику (зміст) навчання іноземної мови для студентів поліграфічних спеціальностей.

Ключові слова: навчання іноземної мови професійного спрямування, професійна іншомовна комунікативна компетенція.

Постановка проблеми та формування мети дослідження. Процес реформування системи освіти в Україні, зумовлений потребами часу, передбачає сьогодні підготовку кваліфікованих спеціалістів із високим рівнем знання іноземної мови. Конкурентоспроможність сучасного фахівця залежить не тільки від оволодіння студентом майбутньою спеціальністю, але і від його різнобічної гуманітарної культури, творчого мислення, вихованості та, в першу чергу, знання іноземних мов.

У сучасних умовах іноземне спілкування стає суттєвим компонентом професійної діяльності. Саме тому все більше уваги приділяється врахуванню фахової специфіки при вивченні іноземної мови, її спрямованості на реалізацію завдань професійної діяльності. Відповідні нові вимоги висуваються до методики викладання іноземних мов у різних навчальних закладах. Триває постійний пошук шляхів удосконалення системи навчання [6; 3].

До основних завдань цієї статті належать:

- визначити та проаналізувати складники системи навчання іноземної мови професійного спрямування через зміст професійної діяльності;
- розкрити сутність та зміст поняття навчання англійської мови професійного спрямування;
- визначити зміст навчання іноземної мови для студентів поліграфічного факультету.

Аналіз останніх досліджень. Зазначимо, що зарубіжними вченими (Т. Hutchinson, А. Waters, Р. Strevens, Н. Widdoswon, Ч. Kennedy, Р. Bolitho) розроблено методику навчання іноземних мов для професійних цілей – LSP (Language for Special / Specific Purposes), яку було впроваджено при навчанні багатьох немовних спеціальностей у вищих навчальних закладах України.

Вітчизняними вченими-методистами створено цілу низку методик для немовних ВНЗ. Серед них, зокрема, Е. Мірошніченко, І. Онисина (для ВНЗ економічного профілю), Л. Котлярова, Г. Савченко (для майбутніх юристів), О. Петрашук, М. Задорожна (для медичних ВНЗ), А. Ємельянова, О. Тарнопольський (для студентів технічних спеціальностей), Л. Морська (для майбутніх учителів фізичного виховання), Л. Манякіна (для студентів торговельно-економічних спеціальностей), Ю. Друзь (для майбутніх менеджерів), Р. Зайцева (для студентів вищих військових навчальних закладів), Г. Турчинова (для майбутніх біологів), О. Ка-

лашнікова (для майбутніх бібліотекарів), Т. Алексеева, Л. Ананьева (для студентів філологічних спеціальностей), С. Козак (для майбутніх фахівців морського флоту), М. Галицька (для майбутніх працівників сфери туризму), Л. Логутіна (для майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності).

На цей момент у галузі викладання іноземної мови професійного спрямування досягнуто значних успіхів. Про це свідчать дослідження О.Б. Тарнопольського та С.П. Кожушко [8], З.М. Корневої [9], Л.В. Гайдукової. Зарубіжні дослідники теж приділяють велику увагу навчанню іноземної мови професійного спрямування: J. Crandall (1992), N. Cloud, F. Genesee та E.V. Namayan (2000), S. Burger, M. Wesche & M. Migneron (1997) та ін.

Зазначені напрями досліджень не вичерпують усіх питань професійної підготовки студентів немовних вищих навчальних закладів, а, головне, – не розкривають проблеми іншомовної підготовки студентів видавничо-поліграфічних спеціальностей, яка і є предметом нашого дослідження. Саме це і зумовлює **актуальність** цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Мета навчання іноземної мови у немовних вищих навчальних закладах полягає у формуванні у студентів іншомовної професійно-спрямованої комунікативної компетенції – умінь і навичок здійснювати спілкування в усній і письмовій формі у межах професійної сфери і тематики, визначених програмою для кожного фаху, дотримуючись традицій і норм, усталених у країні, мова якої вивчається [4].

Студентам – майбутнім фахівцям – необхідно набути іншомовної професійно-спрямованої комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати і розширювати свої знання і досвід [4, с. 319].

Навчання іноземних мов у немовному ВНЗ передбачає оволодіння студентами навичками й умінь іншомовної комунікації в суто професійних цілях [4, с. 197]. Головною метою професійного навчання є формування особистості фахівця, який ефективно здійснює трудову діяльність [6]. Іншими словами, воно має забезпечити не тільки оволодіння сукупністю знань і умінь, включаючи комунікативну компетенцію іноземною мовою, що вивчається, а й формування професійно значущих якостей особистості, що посилює і робить значущим соціальний аспект будь-якого професійно-орієнтованого навчання. Важливу роль у цьому процесі відіграє мотивація вивчення іноземної мови, яка виражається в потребі організувати професійну комунікацію, у тому числі іноземною мовою. Тому однією з головних особливостей іноземної мови як навчальної дисципліни є професійно-орієнтований характер, що має відобразитися у цілях та змісті навчання [7].

На сьогодні існує багато термінів на позначення методики навчання іноземної мови для студентів немовних спеціальностей.

Такі науковці, як П.І. Образцов, І.Ю. Іванова, В.Р. Сулейманова, вживають термін «професійно-орієнтоване навчання» на позначення процесу викладання іноземних мов у немовному ВНЗ, орієнтованого на читання літератури за фахом, вивчення професійної лексики і термінології, а останнім часом і на спілкування у сфері професійної діяльності [5; 6; 8].

І.Ю. Іванова під «професійно-орієнтованим» розуміє навчання, яке ґрунтується на врахуванні потреб студентів у вивченні іноземної мови, що диктується особливостями майбутньої професії або спеціальності. Воно передбачає поєднання опанування професійно-орієнтованою іноземною мовою з розвитком особистісних якостей студентів, знанням культури країни, мова якої вивчається і набуттям спеціальних навичок, заснованих на професійних і лінгвістичних знаннях. Сутність професійно-орієнтованого навчання іноземної мови полягає в її інтеграції зі спеціальними дисциплінами з метою отримання додаткових професійних знань та формування професійно значущих якостей особистості. Іноземна мова у цьому випадку виступає засобом підвищення професійної компетентності та особистісно-професійного розвитку студентів і є необхідною умовою успішної професійної діяльності фахівця – випускника вищої школи [2; 8].

Крім того, П.І. Образцов вважає, що сучасний професійно-орієнтований підхід до навчання іноземних мов передбачає формування у студентів здатності іншомовного спілкування у конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення, при організації мотиваційно-спонукальної та орієнтовно-дослідної діяльності [5, с. 21].

Російський дослідник О.Г. Поляков вживає термін «профільно-орієнтоване навчання». На його думку, це діяльність, у якій виражаються професійні інтереси через пізнавальні потреби і пізнавальну активність особистості. Одночасно з отриманням студентами-немовниками такого рівня комунікативної компетентності, яка дозволила б користуватися іноземною мовою у певній галузі професійної діяльності, йде процес формування стійких пізнавальних мотивів, інтересів, методики організації пізнавальної діяльності, яка особливо необхідна фахівцям у подальшій діяльності [6].

На нашу думку, найбільш вдалим є термін О.Б. Тарнопольського та З.М. Корневої «професійна іншомовна комунікативна компетенція». На думку дослідників, професійна іншомовна комунікативна компетенція складається з шести компонентів:

– *лінгвістичної компетенції* (здатність комуніканта продукувати та розуміти усне та письмове мовлення відповідно до норм системи мови);

– *соціолінгвістичної компетенції* (здатність комуніканта продукувати та розуміти усне та письмове мовлення відповідно до тих культурних норм, які існують у певній мовній та культурній спільноті);

– *прагматичної компетенції* (здатність комуніканта продукувати та розуміти усне та письмове мовлення відповідно до власних цілей і намірів, взаємовідносин з іншими комунікантами, конкретної комунікативної ситуації);

– *формально-логічної компетенції* (здатність продукувати логічно побудовані та зв'язні усні та письмові висловлювання і вміння передавати цю зв'язність та логічність через спеціальні формальні мовні засоби, а також здатність комуніканта розуміти логіку та взаємозв'язок усних та письмових висловлювань, що ним сприймаються, у тому числі орієнтуючись на формальні мовні засоби зв'язку;

– *психологічної компетенції* (вміння доводити свою точку зору, переконувати партнерів по усній або письмовій комунікації, вміння знайти правильний підхід до них та багато інших суто психологічних вмінь);

– *предметної компетенції* (обізнаність у предметному змісті спілкування) [10, с. 238].

Ці шість складників ПІКК формуються у студентів у межах чотирьох окремих навчальних аспектів (лінгвістичного, соціолінгвістичного, психологічного та предметного), які відповідають основним складовим загальної професійної іншомовної (англомовної) комунікативної компетенції [10].

Виходячи із вищезазначеного, можна зробити висновок, що викладачеві іноземної мови у немовному ВНЗ необхідно зацікавити студента у розвитку його професійної компетенції завдяки вивченню іноземної мови, в першу чергу, шляхом правильного підбору тематики бесід і вибору матеріалу для оволодіння усіма видами мовленнєвої діяльності.

Студенти виявляють найбільшу зацікавленість, коли матеріал побудовано на основі обраної ними спеціальності, що стимулює вивчення іноземної мови, підвищуючи і розширюючи їхні професійні знання. У центрі навчального процесу знаходиться особистість студента, його потреби та можливості розвитку. Роль викладача при цьому полягає у створенні сприятливих дидактичних умов для освоєння навчально-професійного матеріалу, мотивації та стимулювання інтелектуального розвитку та креативності студентів.

Наступним, не менш важливим питанням, є питання пошуку та відбору навчального матеріалу, який є основою змісту навчання англійської мови за професійним спрямуванням. Як зазначає Г.В. Барабанова, у немовному ВНЗ універсальною дидактичною одиницею професійно-орієнтованого навчання є автентичний текст, який надає фактологічний матеріал для організації навчального спілкування [1].

Від змісту тексту залежить ефективність організації навчальної інтерактивної діяльності з розуміння смислової інформації та результативність засвоєння термінологічної лексики при вживанні її у висловлюванні студентів. Наявність у текстах таблиць, схем, графіків, та інших паратекстуальних засобів сприяє кращому розумінню студентами термінологічних одиниць та вираженою з їхньою допомогою фахової інформації [1].

Англомовні автентичні тексти є цінним інформаційним та пізнавальним матеріалом, який доповнює отримані студентами під час вивчення спеціальних дисциплін знання. Тексти за фахом є джерелом словникового запасу студентів, прикладом вживання терміноло-

гічної лексики у контексті, що допомагає конкретизувати значення слів, пояснити й уточнити випадки їх вживання відповідно до усталених мовних норм і стандартів [1].

Слід зазначити, що матеріал, відібраний для вивчення іноземної мови, має характеризуватися такими ознаками: актуальність змісту, інформативність, відповідність тематиці спілкування, вмотивованість професійною діяльністю студента. Для визначення змісту навчання та відбору матеріалу використовуються такі принципи:

- автентичність;
- прагматичність;
- професійна адекватність (з урахуванням терміносистеми галузі студента);
- врахування очікувань самих учнів [7].

Важливо використовувати автентичні джерела науково-популярної літератури, періодичних видань останніх років, Інтернету. А також використовувати новітні методи та засоби навчання у процесі навчання іноземних мов, наприклад, комп'ютерні та інтернет-технології, блоги, вебресурси, метод проектів і т. д.

Як інформаційна система Інтернет пропонує своїм користувачам безліч інформації й ресурсів. Базовий комплект послуг може включати:

- електронну пошту (e-mail);
- телеконференції (usenet);
- відеоконференції;
- можливість публікації власної інформації, створення сайтів (Web-site), домашніх сторінок (homepage) і розміщення на Web-сервері;
- доступ до інформаційних ресурсів аудіо-, відео- та текстового характеру;
- довідникові каталоги (Yahoo, InfoSeek/UltraSmart, LookSmart, Galaxy);
- пошукові системи (Alta Vista, HotBob, Google, Open Text, WebCrawler, Excite);
- розмови в мережі (Chat).

Усі ці можливості слід активно використовувати під час вивчення іноземної мови. Оволодіння комунікативною й міжкультурною компетенціями неможливе без практики спілкування, і використання Інтернет-контенту в цьому випадку просто необхідне. Віртуальне середовище дозволяє вийти за часові й просторові межі, надає можливість аутентичного спілкування з реальними співрозмовниками на актуальні для обох сторін теми. Однак не можна забувати, що Інтернет – це лише допоміжний технічний засіб, продиктований часом. Для досягнення оптимальних результатів необхідно грамотно інтегрувати його використання в навчально-виховний процес.

Навчальний матеріал має включати тексти для читання, тексти для перекладу, тренувальні вправи для розвитку навичок усного мовлення, навичок письма, словник спеціальних термінів, аудіо- та відеоматеріали. Необхідно пам'ятати, що вивчення мови – це розвивальний і активний процес, головне в якому – вміння застосувати іноземну мову в потрібній ситуації. Враховуючи, що студент може добре знати свою майбутню спеціальність, але недостатньо володіти іноземною мовою, слід створювати необхідні умови для підвищення рівня володіння мовою. Одним із способів може вважатися створення позитивних емоцій. Для цього слід уникати тиску на студентів, дозволяючи їм мислити вільно, не надавати готових відповідей, даючи можливість студентам знаходити відповіді самостійно; використовувати цікавий, різноманітний матеріал і методи навчання.

Оскільки предметом нашого дослідження є проблеми іншомовної підготовки студентів видавничо-поліграфічних спеціальностей, то для навчання іноземної мови студентів видавничо-поліграфічних факультетів та інститутів ми пропонуємо таку тематику занять, яка розрахована на 2 роки навчання:

Module 1

1. Організація поліграфічного виробництва та поліграфічних підприємств.
2. Управління поліграфічними підприємствами та видавництвами.
3. Маркетинг видавничої діяльності та поліграфічних послуг.

Module 2

1. Економіка видавництва і поліграфічних підприємств.
2. Розповсюдження друкованої продукції.
3. Ринок друкованої продукції.

Module 3

1. Історія поліграфічної справи.
2. Історія книжкового мистецтва.
3. Історія мистецтв.

Module 4

1. Структура видання.
2. Рисунок та живопис.
3. Дизайн видань.

Module 5

1. Основи журналістики.
2. Редакторський аналіз та підготовка видання.
3. Засоби масової інформації.

Module 6

1. Технологія видавничо-поліграфічного виробництва.
2. Технології електронних видань.
3. Технології створення мультимедійних продуктів.

Module 7

1. Поліграфічні машини.
2. Механіка поліграфічних машин і автоматів.
3. Ремонт і експлуатація поліграфічних машин.

Module 8

1. Комп'ютеризовані видавничі системи.
2. Засоби захисту друкованої продукції.
3. Стандартизація продукції.

Висновки. Практика і досвід викладання іноземної мови у ВНЗ показують, що методики, спрямовані на професійно-орієнтовану діяльність студента, можуть зробити позитивний внесок у вивчення іноземної мови і сприяти підвищенню рівня його професійно-мовної компетентності.

Перспективою подальших досліджень є створення підручника для студентів видавничо-поліграфічних спеціальностей.

Список використаної літератури

1. Барабанова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ / Г.В. Барабанова. – К.: ІНКОС, 2005. – 101 с.
2. Иванова О.Ю. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов: дис. ... канд. пед. наук / О.Ю. Иванова. – Орел, 2005 – 245 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. українського видання С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Коваль Л.М. Формування у студентів немовних вищих навчальних закладів англomовної професійно орієнтованої мовної компетенції / Л.М. Коваль // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.4. – С. 318–321.
5. Образцов П.И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов: учеб. пособие / П.И. Образцов, О.Ю. Иванова. – Орел: ОГУ, 2005. – 114 с.
6. Поляков О.Г. Профильно-ориентированное обучение английскому языку / О.Г. Поляков // ИЯШ. – 2004. – № 3. – С. 6–11.
7. Пенина Л.С. Профессионально ориентированное обучение английскому языку студентов юридического факультета [Электронный ресурс] / Л.С. Пенина // Архив конференций ООО «Руснаучкига», Publishing house Education and Science s.r.o. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Pedagogica/77217.doc.htm
8. Сулейманова В.Р. Профессионально-ориентированный подход в обучении студентов втуз иностранному языку [Электронный ресурс] / В.Р. Сулейманова // Альянс наук – 2011. Педагогика и психология высшей школы. – Режим доступа // http://www.confcontact.com/20110225/pe2_sulem.htm.

9. Тарнопольский О.Б. Обучение через содержание специальных дисциплин и интернет-поиск при преподавании английского языка для профессионального общения студентам психологических факультетов / О.Б. Тарнопольский // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Вип. 70. – Чернігів: ЧДПУ, 2009. – № 70. – С. 197–202.

10. Тарнопольський О.Б. Аспектний підхід до навчання англійської мови для спеціальних цілей у немовних ВНЗ / О.Б. Тарнопольський, З.М. Корнева // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2011. – Вип. 18. – С. 231–239.

11. Yalden J. Principles of course design for language teaching / J. Yalden. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – 207 p.

В статье рассматриваются компоненты системы обучения иностранному языку профессиональной направленности через содержание профессиональной деятельности, а именно: определены цели обучения иностранному языку в неязыковом вузе и те умения, формирование которых обеспечивает достижение этой цели. Кроме того, определена тематика (содержание) обучения иностранному языку для студентов полиграфических специальностей.

Ключевые слова: обучение иностранному языку профессиональной направленности, профессиональная иноязычная коммуникативная компетенция.

The components of learning content are presented in the article, as well as the goals of foreign language learning at technical universities together with those skills that ensure achieving such goals. The contents of foreign language learning for students of publishing and printing specialties are analyzed.

Key words: learning content, professional foreign-language communicative competence.

Надійшло 7.09.2011.